

Irina IJBOLDINA

PROBLEMELE PARTICULARITĂȚILOR ETNO-REGIONALE DE DEZVOLTARE A LITERATURII RUSE A BASARABIEI ANILOR 1880–1900. TEMATICA BASARABEANĂ ÎN PROZA LOCALĂ

Rezumat

**Problemele particularităților etno-regionale
de dezvoltare a literaturii ruse a Basarabiei anilor
1880–1900. Tematica basarabeană în proza locală**

Autorul examinează o perioadă distinctă în dezvoltarea literaturii de expresie rusă în Basarabia, inițial plâsând-o într-un sistem de periodizare general al evoluției literaturii ruse din Basarabia pe parcursul a 200 de ani în secolele XX–XXI. Este propusă o periodizare în 5 etape, care în mare parte coincide cu schimbările ale 4 paradigme culturale în urma reconfigurărilor politice: Imperiul Rus – România regală – Uniunea Sovietică – Republica Moldova, atenționând asupra faptului că literatura rusă a reflectat căile de dezvoltare a întregului sistem cultural polietnic din Republica Moldova. Ea a parcurs o cale de la originile realismului, prin eliminarea unor întregi straturi culturale în anii cataclismelor, spre realismul socialist, și mai departe către varietatea postmodernă. Autorul insistă asupra continuității procesului literar în constituirea literaturii originale basarabene. Accentul principal în această lucrare este pus pe perioada de dezvoltare a prozei ruse din Basarabia anilor 1880–1900, în care sunt evidențiate principalele particularități ale literaturii locale: legătura strânsă cu presa periodică locală (procesul literar s-a constituit pe paginile ziarului, cu contribuția oamenilor de litere locali), includerea realităților etnologice, apelul la tematica și subiectele folclorului moldovenesc, utilizarea activă a expresiilor populare ale băștinașilor. Autorul articolului nu evidențiază proza acestui segment cronologic într-un curent literar separat, dar îi atribuie calitățile unei trepte distincte în evoluția literaturii ruse din Basarabia, în limitele căreia principalele caracteristici ale problematicei și poeticii sale sunt legate de elaborarea tematicii etno-regionale.

Cuvinte-cheie: literatura rusă a Basarabiei, particularități etno-regionale, realități etnografice, context istoric, periodizare.

Резюме

**Вопросы этнорегиональных особенностей развития русской литературы Бессарабии 1880–1900-х гг.
Бессарабская тематика в местной прозе**

Автор статьи обращается к теме развития русской литературы Бессарабии, прежде всего исходя из периодизации 200-летней эпохи развития русской литературы Молдовы (XIX–XXI вв.). Предлагается вариант хронологического деления русской литературы на 5 этапов, которые отражают смену четырех культурных и политических парадигм: Россий-

ская империя – Королевская Румыния – Советский Союз – Республика Молдова, исходя из того, что русская литература служила отражением пути развития полиэтнической Молдовы и прошла этот путь от истоков реализма – через выпадение огромных пластов культуры в годы катаклизмов – к соцреализму – и далее – к постмодернизму. Автор указывает на преемственность литературного процесса в формировании самобытной литературы Бессарабии. Главный акцент в данной работе сделан на периоде развития русской прозы Бессарабии в 1880–1900-х гг., где выделяются отличительные особенности этой литературы: тесная связь с периодической печатью (литературный процесс формировался на страницах газет силами местных литераторов), включение этнографических реалий, обращение к темам и сюжетам молдавского фольклора, активное использование народных выражений и молдовенизмов. Автор статьи не определяет прозу данного хронологического отрезка как часть отдельного литературного направления, но говорит о новой и важной ступени в развитии русской литературы, где основные свойства ее проблематики и поэтики лежат в русле разработки этнорегиональной тематики.

Ключевые слова: русская литература Бессарабии, этнорегиональные особенности, этнографические реалии, исторический контекст, периодизация.

Summary

The problems of ethno-regional peculiarities of Russian literature development in Bessarabia in the 1880s – 1900s. Bessarabian topic in local prose

The author of the article addresses the issue of Russian literature development in Bessarabia. First of all, she offers the periodization of the 200-year Russian literature in Moldova (XIX–XXI centuries). Russian literature development is proposed to be divided into 5 stages. Such a division reflects the consequent change of 4 cultural and political paradigms: the Russian Empire – the Royal Romania – the Soviet Union – the Republic of Moldova, drawing attention to the fact that Russian literature has always been a reflection of the poly-ethnic Moldova development. It passed the way from the origins of realism – through the fall of huge layers of culture in the years of cataclysms – to socialist realism – and further – to postmodernism. The author points out the continuity of the literary process formation in Bessarabia. In the article, she emphasizes the period of 1880s–1900s in the Russian prose of Bessarabia development and distinguishes its following characteristics: a close

relationship with the local periodical press (literary process was formed on newspapers pages by local writers), the use of ethnographic realities, reference to topics and plots of Moldovan folklore, the active use of popular expressions and Moldavianisms. The author does not characterize the prose of this chronological fragment as a separate literary direction, but considers it as a new and important step in the development of Russian literature, whose main peculiarity is the development of ethno-regional topic.

Key words: Russian literature of Bessarabia, ethno-regional peculiarities, ethnographic realities, historical context, chronological periodization.

Noțiunea cuprinsă în sintagma „literatura rusă a Basarabiei” poartă însemnele unei convenționalități și cuprinde un fenomen cu limite cronologice discutabile și o evoluție neomogenă a procesului literar. Ambiguitatea abordărilor terminologice („literatura rusă a Basarabiei”, „literatura rusă din Basarabia”, sau versiunea utilizată în anii '90 ai secolului al XX-lea – „Literatura de expresie rusă din Basarabia”) [2, p. 128-132], inevitabil conduce spre următoarele probleme: periodizarea, clasificarea, particularitățile sale etc. O contribuție notorie în elaborarea problematicii respective și în abordarea unor aspecte concrete privind literatura rusă a Basarabiei a fost oferită de criticii literari din Republica Moldova G. F. Bogaci, E. M. Dvoicenco-Marcova, C. F. Popovici, S. Gh. Pânzaru, V. M. Ciocanu, C. B. Șișcan, S. P. Procop [8, p. 10; 11; 20; 21; 23; 24; 1; 27; 22]. Cu toate acestea, mai multe probleme rămân fără răspunsuri, însă înainte de a trece la unele dintre ele, pentru segmentul anilor '80-'90 ai secolului al XIX-lea, ne vom opri asupra problemei periodizării generale a literaturii ruse a Basarabiei.

În cele ce urmează vom încerca să propunem o periodizare în calitate de instrument de lucru, cu toate că este evident caracterul schematic și convenționalitatea oricărei periodizări propuse, hotarele între perioade purtând oricum însemnul artificialității, fapt ce privește atât creația unor scriitori aparte, cât și procesul literar în întregime [4, p. 190-191]. Ținând cont de particularitățile etno-regionale ale Basarabiei, specificul istoric al evoluției aici a literaturii ruse, în periodizarea noastră ne vom conduce de schimbările esențiale ce se produc în perspectivele istorice, fără a pierde din vizor evoluțiile procesului literar. În consecință, propunem evidențierea a cinci etape în istoria literaturii ruse a Basarabiei.

Etapa I. Anii '20 – înc. an. '80 ai secolului al XIX-lea – perioada de constituire a literaturii locale de expresie rusă în Basarabia.

Etapa II. Anii '80 ai secolului al XIX-lea – 1918 – perioadă în care se formează literatura rusă din Basarabia cu evidente trăsături de originalitate.

Etapa III. 1918–1940/44 – perioada de dezvoltarea a literaturii ruse a Basarabiei în componența României, ca parte integrantă a literaturii emigrației ruse, nelipsind în același timp și accente distinctive locale.

Etapa IV. 1945–1991 – perioada constituirii literaturii RSS Moldovenești de expresie rusă.

Etapa V. 1991 – până în prezent, literatura rusă din perioada Republicii Moldova independente.

Pe parcursul unei istorii bicentenare de evoluție a literaturii ruse din Basarabia s-au produs de repetate ori schimbări ale paradigmelor culturale și istorico-politice, de la provincie (gubernie) a Imperiului Rus, la integrarea în cadrul Regatului României, apoi, prin schimbări de hotare (cu excluderea ținutului Hotinului și a ținuturilor sudice, dar cu adaosul zonei transnistrene), este configurată în formatul RSSM în cadrul URSS și, în final, păstrând formal aceeași configurație teritorială – devine Republica Moldova independentă. Literatura rusă a reflectat aceste schimbări, dar fiind totodată și influențată puternic de ele, realizând un parcurs de la originile și afirmarea realismului, prin eliminarea unor straturi culturale în anii marilor cataclisme europene din timpul Primului și celui de-al Doilea Război Mondial, prin impunerea „realismului socialist” spre diversitatea manifestărilor literare, cuprinse destul de lax, și probabil provizoriu, sub paradigma postmodernistă. Firește, în amplitudinea acestei evoluții, nu am ținut cont decât de curențele literare dominante, dar trebuie să ținem cont de varietatea procesului literar în orice circumstanțe.

Dat fiind faptul că, în limitele acestui articol, suntem în mod special interesați de literatura anilor '80-'90 ai secolului al XIX-lea, care cronologic aparține etapei a II-a (anii '80 ai secolului al XIX-lea – 1918) – etapă în care se formează literatura locală originală de expresie rusă din Basarabia, considerăm binevenită urmărirea particularităților principale ale dezvoltării sale către această vreme.

Pe parcursul primei etape de constituire a literaturii ruse a Basarabiei (aproximativ până la începutul anilor '80 ai secolului al XIX-lea), evoluția procesului literar de aici urma două direcții. Prima – apariția literaturii locale în limba rusă, creație a scriitorilor moldoveni: frații Alexandru și Boleslav Hâșdeu, fiul lui Alexandru – Bogdan Petriceicu Hâșdeu și Constantin Stamati-Ciurea. A doua – literatura rusă ce trata tematica locală, formată de oamenii de litere ruși, aflați în vizită în Basarabia în diverse vremuri: A. S. Pușkin, P. P. Svinin, V. F. Veltman, I. P. Liprandi, V. I. Dali L. N. Tolstoi ș. a. [18, p. 6-7].

Probabil, anume moștenirea literară a lui Constantin Stamati-Ciurea (1828–1898), fiul scriitorului Constantin Stamati, se plasează la intersecția celor două literaturi: română și rusă. Înainte de a se lansa cu opere în limba română, Stamati-Ciurea, pe parcursul mai multor ani, a scris cu precădere în limba rusă. Cărțile sale erau publicate la Chișinău și Odesa, ca de exemplu; „Reflexe din Basarabia” (1898) ș. a. El se poziționa în calitatea de discipol al lui I. Turgheniev și a creat o serie de texte, de descrieri lirice uimitoare ale naturii Basarabiei („Amintiri despre vânătoarea în Basarabia”, povestirea „Contrabandistul”), pe baza legendelor populare ucrainene, zugrăvește coliziuni dramatice ale tinerilor îndrăgostiți („Floarea de pădure”, „Sirena Niprului”), creează o schiță istorică cu accente beletristice despre cetățile de pe Nistru [9, p. 189-190].

Ca fondator al literaturii ruse din Basarabia poate fi considerat în deplină măsură A. F. Veltman (1800–1870), care a trăit și a activat aici pe parcursul a zece ani (1818–1828). El a creat o serie de opere legate de realitățile basarabene („Stâncile de la Costești”, „Radoi”, „Ianco-ciobanul”, „Ursul” (1841) ș. a.), dar și romanul „Călătorul” (1831), scris în baza materialului local și conținând importante materiale istorico-etnologice [10, p. 402-417; 4, p. 6-8]. Anume acest mediu și aceste premise au determinat formarea în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea a unei literaturi originale rusești din Basarabia, care s-a inspirat din tradițiile clasice rusă și moldovenească [18, p. 3-9], deci a acelui fenomen pe care l-am definit ca etapă distinctă – de formare a literaturii ruse originale a Basarabiei. Desigur, vorbim despre așa-numiții scriitori din „a doua linie”, printre care remarcăm prozatorii: O. Nacco (1840–1919), P. Crușevan (1860–1909), D. Surucean (1865–1902), V. Malinovschi (?), și poezii V. Lașcov (1861–1932), E. Iurcevschi (1875–?), Ia. Rovenschi (Ten'-Banco), P. Bacaleinic (1869–1915).

În acest caz, nu putem vorbi despre un curent literar cât de cât unitar, în metodă și stil, care ar fi asigurat coeziunea fenomenului literar menționat din perioada anilor '80 – 1918. Cu toate acestea, această nouă și importantă etapă în evoluția literaturii ruse din Basarabia își regăsește coeziunea în calitățile principale ale problematicei și poeticii sale, pe care le regăsim în domeniul etno-regional. Anume sub acest aspect, putem conchide că în această perioadă în Basarabia se constituie literatura originală rusă, bazată pe specificul polietnic basarabean, absorbind, în același timp, tradițiile clasice ale literaturilor rusă și moldovenească.

Literatura acestei perioade este în cel mai strâns mod legată de presa periodică locală. În condițiile

acelei perioade, astfel de ziare precum „Bessarabskii Vestnik” (care se edita la Chișinău din 1889 până în 1897), dar, de asemenea „Novorossiiskii Telegraf”, „Odesskii Listok” și „Odesskii Vestnic” (care au apărut aproximativ în aceeași vreme la Odesa), au jucat un rol esențial în viața culturală a regiunii [16, p. 5-11]. Procesul literar se desfășura pe paginile ziarelor, fiind asigurat de un grup de scriitori și publiciști basarabeni, printre care se evidențiau prozatorii: O. Nacco, P. Crușevan, D. Surucean, V. Malinovschi („Tartarin din Tarascon”), P. Bacaleinic, A. Matushevski. În presa basarabeană își publicau operele poezii V. Lașcov, E. Iurcevschi, V. Gofștetter, M. Polinovschi, Ia. Rovenschi și mulți autori anonimi, numele cărora așa și a rămas necunoscut.

Una dintre temele principale ale acestei literaturi a fost problematica țăranimii basarabene, ce constituia majoritatea populației din regiune. Modul său de viață și-a găsit o reflectare notorie în literatura artistică a scriitorilor locali. În acest registru evidențiem proza Olgăi Nacco (1840–1919), care a publicat în anii '80–'90 ai secolului al XIX-lea în ziarele locale schițe artistice – „În profunzimea Basarabiei”, „Paparuda”, „În prinsoarea nevoii”, „Martorul. Din viața țăranilor înfomețați din gubernia Basarabia” (schițele și povestirile basarabene ale O. Nacco au apărut și în ediții separate între 1900–1913). Olga Nacco a profesat în literatură genurile minore. Toată moștenirea sa literară este constituită din schițe artistice și povestiri, în care tema principală era descrierea „vechimilor” basarabene, a tablourilor realităților basarabene și prin care scriitoarea a zugrăvit aspecte mai puțin cunoscute, dar uimitoare, din viața populației basarabene, viața cotidiană a moldovenilor, descrierea vie a obiceiurilor de familie și în legătură cu ele, a genurilor de creație populară orală [14, p. 146-150].

În acest context, fără îndoială, trebuie regândită creația literară a lui Pavel Crușevan (1860–1909), care a lăsat în literatura basarabeană o strălucită urmă, ca scriitor, ziarist și poet. Eroii săi – țărani săraci, mici negustori, sau „boierii” (nobilimea locală) – toți sunt purtătorii, mai înainte de toate, a caracterelor naționale locale. Scriitorul, cu un sarcasm de dimensiune gogoliană, satirizează în operele sale viciile și neajunsurile societății contemporane. Obiecte ale analizelor sale ironice devin atât moșierii importanți basarabeni, cât și simplii țărani sau funcționari ordinari: povestirea „Curcanii” (1897), romanul „Milioanele” (1903). Trebuie însă să menționăm și acel fapt că, din contul și în numele democratizării în ascensiune a literelor artistice – proces obiectiv ce a cuprins la limita secolelor XIX–XX întreaga literatură rusă – publicistica lui Pavel Crușevan a început să joace un rol agi-

tațional-propagandistic însemnat, fapt ce s-a răsfrânt nefast asupra carierei sale literare [15, p. 127-130].

Un colaborator activ, corespondent și columnist al ziarelor de epocă, Dmitrie Surucean (1856–1902), cunoscut prin articolele sale științifice pe probleme istorice și sociale, s-a plasat în avangarda publicisticii democratice din Basarabia. În această personalitate s-au întrunit publicistul și maestrul cuvântului, principala temă a intereselor sale fiind destinul popoului basarabean în trecut, prezent și viitor. La baza schițelor artistice ale lui Surucean regăsim subiecte din viața țăranimii nevoiașe, a țișanilor migratori, a cerșetorilor din Chișinău, prin care el plămădește chipul caracterului social și național al Basarabiei de la finele secolului al XIX-lea. Particularitățile problematice acestei proze rezidă în faptul că sunt abordate problemele sociale și etice ale „mediului” întruchipat în personalități particulare, reprezentate de D. Surucean: „Schițe asupra vieții basarabene” (1890), „Nenorociții” (1889), „Smintitul Roibu” (1892), dar și de alți autori, precum Victor Malinovschi: „Baba Ceana” (1889), „Nebuna Anica” (1889), „În judecata județeană” (1890) [13, p. 134-139].

Specificul publicațiilor în ziare a determinat caracteristicile originale de gen ale literaturii ruse din Basarabia acestei perioade. Astfel, pe primul plan se plasează literatura genurilor prozaice minore: povestiri, scene, extrase, însemnări, un rol de frunte fiind deținut de schița artistică. Precum s-a menționat, tematica principală cultivată în această proză era legată nu numai de descrierile „antichităților” basarabene (O. Nacco), dar și de tablourile realităților locale contemporane (P. A. Crușevan, D. Surucean). Aceste opere, concepute în totalitate, prezintă o adevărată enciclopedie a vieții basarabene, cu imagini din trecut, ale vieții cotidiene, ale tradițiilor și obiceiurilor și ale creației populare orale. Astfel, „coloritul” basarabean, bazat pe specificul polietnic al materialului furnizat de existența umană, obține în opera prozatorilor basarabeni o diversitate și o complexitate notorie.

În schițe artistice, scriitorii basarabeni reușeau să reprezinte spațiul cultural local în așa mod, încât literatura rusă a Basarabiei nu s-a ales doar cu texte „încărcate” de elemente culturale locale, dar cu un fenomen cultural-literar pe deplin original. Galeria chipurilor artistice create este, indubitabil, un tribut al epocii, dar la baza fiecăruia dintre ele se regăsește ceea ce poate fi definit – caracter național. În totalitatea lor, ele constituie particularitatea realității naționale din Basarabia la sfârșitul secolului al XIX-lea. Povestirile acestor scriitori, la baza cărora sunt materiale și schițe etnologice și folclorice, prezintă și un interes documentar, suplinind golurile din literatura artistică moldovenească și servind drept mărturie vie

despre trecutul ținutului din perspectivă etnologică [16, p. 128-132].

Creația poetică de pe paginile ziarului „Bessarabskii Vestnik” de asemenea a fost un fenomen important al vieții literare din ținut la limita secolelor XIX–XX. Un rol de frunte în acesta privință îi aparține lui Ia. Rovenschi („Ten’-Banco”), cele mai strălucite pagini ale creației sale fiind parodia (travestia) și satira. Bazându-se pe tradițiile poeziei năzuitoare de libertate ruse (A. Pușkin), Rovenschi și-a încercat puterile și în domeniul liricii „sociale”: „În noaptea întunecată”, „Pe restriște” (1892–1893). Poezia „liricii pure”, prezentă în secvențele literare ale ziarelor basarabene, reflectă specificul epocii, în care tonalitatea tristă și tragică, caracteristică perioadei anilor ’80, exprimă atitudinea autorilor față de realitatea înconjurătoare, o atitudine, de fapt, înstrăinată („În noaptea întunecată” de Polinovschi, „În țara exilului” de Gofștetter, „Pe restriște”, „Marea nenorocire” de Rovenschi). Cu toate acestea, nu lipsește nici lirica de dragoste edificatoare de viață („Sonet” de Rovenschi, „Ești departe...”, „Fragment” de autori necunoscuți). Trebuie să menționăm, în calitate de specie aparte, poezia satirică din „Bessarabskii Vestnik”: foiletoane în poezie, precum „Visul Tatianei” de Rovenschi și ale sale parodii („Cine trăiește bine la Chișinău”), imitări („Esse homo!”), scene satirice din viața Chișinăului („Mâinii în iamburi” de autor anonim). Patosul creativ al poetului basarabean Vasile Lașcov (1861–1932) este literalmente pătruns de pesimism și ancorat în motivul romantic de „evadare în trecut” ca respingere de către eroul liric al realității contemporane ce-i este străină. Poeziile „Ultima iertare” (1881), „Privește raza solară” (1885) sunt dominate de mizantropie. Cealaltă fațetă a creației poetice a lui V. Lașcov, ilustrată prin poeziile „Miezul nopții în pădure”, „Răspunsul tău”, „Fie sărac confratele tău”, „Uneori prin nori”, „Acum”, „Rebeliune și furtună”, „Am văzut un cerșetor...”, „Rămâi aici...” – este dominată de motive sociale, filosofice, cosmogonice, peisagistice. În general însă, poezia lirică a lui V. Lașcov se caracterizează prin prevalența filosofiei asupra trăirii lirice [25, p. 124-125; 26, p. 28-87].

Evgheeni Iurcevschi (1875–?) de asemenea a gravitat spre poezia romantică. Complexitatea și ambiguitatea căutărilor poetice din literatura rusă a Basarabiei din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au influențat puternic creația acestui poet talentat. Principalele motive ale primei culegeri poetice (1890) sunt atotcuprinzătoarea iertare creștină, pacificarea, căutarea morții. Doar în a treia culegere a poetului (1892) poate fi detectată aprofundarea filosofică și orientarea romantică [25, p. 134-136].

Ne-am oprit mai în detaliu asupra acestei prime faze (anii '80-'90 ai secolului al XIX-lea) din cadrul celei de a II-a etape a evoluției literaturii ruse a Basarabiei, pentru în cea de a doua (1900–1918), treptat se conturează o îndepărtare consecventă de la tematica locală (națională), lucru cauzat de faptul că în această vreme – cea a „secolului de argint” al literaturii ruse – principalul gen devine poezia, care s-a potrivit mai bine pentru reflectarea particularităților viziunilor asupra lumii din această epocă.

Astfel, punctând câteva probleme și aspecte legate de particularitățile etno-regionale de dezvoltare a prozei ruse din Basarabia anilor '80-'90 ai secolului al XIX-lea, putem concluziona că specificul distinctiv al literaturii din acea vreme a fost determinat de legătura strânsă cu presa periodică locală, factor ce a determinat caracteristicile principale de gen și tematică, utilizarea realităților etnologice, apelul la subiectele și teme folclorului moldovenesc, folosirea activă a modalităților de expresie populare și a „moldovenismelor”, fapt ce indică caracterul succesoral al procesului literar în formarea literaturii originale basarabene; diversitatea metodelor artistice, de la neoromantism (O. Nacco) până la realismul critic (P. Crușevan) și naturalism (D. Surucean).

Referințe bibliografice/References

1. Ciocanu V. Contribuții istorico-literare. București: Ed. Fundației Culturale Române, 2001. 282 p.
2. Ciocanu V. File de istorie literară. Chișinău: Literatura Artistică, 1989. 254 p.
3. Colesnic Iu. Basarabia necunoscută. Vol. III. Chișinău: Muzeum, 2000. 300 p.
4. De la cronografie la literatura modernă: Studii istorico-literare. Chișinău: Știința, 1974. 318 p.
5. Literatura și arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 2. Chișinău: Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1986. 508 p.
6. Pagini din istoria literaturii și culturii moldovenești. Studii și materiale Col. de redacție: H. G. Corbu, E. D. Levit, V. M. Ciocanu. Chișinău: Știința, 1979. 214 p.
7. Topor G. Tematică moldovenească în creația lui A. F. Veltman. Autoreferatul tezei de doctor în filologie. Chișinău, 1997. 20 p.
8. Богач Г. Пушкин и молдавский фольклор. Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1967. 296 с. / Bogaci Gh. Pushkin i moldavskii folklor. Kishinev: Cartea moldoveneasce, 1967. 296 s.
9. Гацак В. М. Молдавская литература в России (во второй половине XIX в.). In: История всемирной литературы. В 9 тт. Т. 7. М.: Наука, 1991. 832 с. / Gatsak V. M. Moldavskaia literatura v Rossii (vo vtoroi poloviny XIX v.). In Istoria vseмирnoi literatury. V 9 tt. Т. 7. М.: Наука, 1991. 832 s.
10. Двойченко-Маркова Е. М. Молдавская тематика в произведениях А. Ф. Вельтмана. In: Молдавско-русско-украинские литературные связи второй половины XIX в. Кишинев, 1979, с. 26-41. / Dvoicenko-Markova E. M. Moldavskaia tematika v proizvedeniah A. F. Vel'tmana. In: Moldavsko-russko-ukrainskie literaturnye sviazi vtoroi poloviny XIX v. Kishinev: Shiints, 1979, s. 26-41.
11. Двойченко-Маркова Е. М. Пушкин. In: Исследования и материалы. Ин-т рус. лит. (Пушкинский Дом). Сб. науч. тр. Т. 3. М.–Л.: Изд-во АН СССР, 1960. 508 с. / Dvoicenko-Markova E. M. Pushkin: Issledovania i materialy. Т. 3. М.–Л.: Izdatel'stvo AN SSSR, 1960. 508 s.
12. Драганов П. Д. Бессарабия. Ученая, литературная и художественная Бессарабия. Кишинев: Universitas, 1993. 278 с. / Draganov P. D. Bessarabiana. Ucenai, literaturnaia i hudojestvennaia Bessarabia. Kishinev: Universitas, 1993. 278 s.
13. Ижболдина И. А. Культурное пространство очерков Дмитрия Суручана. In: Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice al AȘM. Vol. VI, 2006, с. 134-139. / Ijboldina I. A. Kul'turnoye prostranstvo ocherkov Dmitriya Suruchana. In: Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice al AȘM. Vol. VI, 2006, s. 134-139.
14. Ижболдина И. А. Проблема жанрового своеобразия в творчестве Ольги Накко. In: Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice al AȘM. Vol. I. Кишинев, 2000, с. 146-150. / Ijboldina I. A. Problema janrovogo svoeobrazia v tvorcestve Olghi Nacco. In: Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice al AȘM. Vol. I. Kishinev, 2000, s. 146-150.
15. Ижболдина И. А. Художественная проза П. Крушевана. К постановке проблемы. In: Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice al AȘM. Vol. V. Кишинев, 2004, с. 127-130. / Ijboldina I. A. Hudojestvennaia proza P. Crushevana. K postanovke problemy. In: Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice al AȘM. Vol. V. Kishinev, 2004, s. 127-130.
16. Ижболдина И. А. Штрихи к анализу культурной идентичности русской литературы Бессарабии. In: Pontes. Review of South East European Studies. Т. III–IV. Chișinău, 2009, с. 128-132. / Ijboldina I. A. Shtrihi k analizu kul'turnoi identichnosti russkoi literatury Bessarabii. In: Pontes. Review of South East European Studies, Т. III–IV. Kishineu, 2009, s. 128-132.
17. Коваль Д. В. «Бессарабский Вестник» – первая частная газета края. Лекции по курсу «История молдавской демократической журналистики». Кишинев: Кишиневский государственный университет, 1985. 52 с. / Covali D. V. „Bessarabskii Vestnik” – pervaia chastnaia gazeta kraia. Lekții po kursu „Istoria moldavskoi democrateskoi jurnalistiki”. Kishinev: Kishinevskiy gosudarstvennyy universitet, 1985. 52 s.
18. Молдавско-русско-украинские литературные связи второй половины XIX века. Кишинев: Штиинца, 1979. 284 с. / Moldavsko-russko-ukrainskie literaturnye sviazi vtoroi poloviny XIX veka. Kishinev: Shtiints, 1979. 284 s.
19. Молдавско-русско-украинские литературные связи начала XX века. Кишинев: Штиинца, 1982. 262 с. / Moldavsko-russko-ukrainskie literaturnye sviazi nachala XX veka. Kishinev: Shtiints, 1982. 262 s.

20. Попович К. Ф. Русский роман Молдовы (1965–1980) / Литературная тетрадь (Страницы русской литературы Молдовы). Кишинэу: Paragon, 1999. 240 с. / Popovici K. F. Russkii roman Moldovy (1965–1980) / Literaturnaia tetrad' (Stranitsy russkoi literatury Moldovy). Kishineu: Paragon, 1999. 240 s.

21. Попович К. Ф. Становление, тематическое своеобразие и художественные особенности русского романа Советской Молдавии (1945–1965). In: Русская литература Советской Молдавии. Кишинев: Штиинца, 1988. 165 с. / Popovich K. F. Stanovleniye, tematicheskoye svoyeobraziye i khudozhestvennyye osobennosti russkogo romana Sovetskoy Moldavii (1945–1965). In: Russkaya literatura Sovetskoy Moldavii. Kishinev: Ştiința, 1988. 165 s.

22. Прокоп С. П. В предощущении полета (Общие тенденции развития русской поэзии Молдовы 2-й половины XX века). Кишинев: Inessa, 2001. 144 с. / Procop S. P. V predoşcuşcenii poleta. (Obshchie tendentsii razvitiia russkoi poezii Moldovy 2-i poloviny XIX v.). Kishinev: Inessa, 2001. 144 s.

23. Пынзару С. Г. Основные предпосылки молдавско-русских литературных связей в первой половине XIX в. In: Очерки молдавско-русско-украинских литературных связей (с древнейших времен до середины XIX в.). Кишинев: Штиинца, 1978. 236 с. / Pynzaru S. G. Osnovnyye predposylki moldavsko-russkikh literaturnyh svyazei v pervoi polovine XIX v. In: Ocerki moldavsko-russko-ukrainskikh literaturnyh svyazei (s drevneishih времен do serediny XIX v.). Kishinev: Shtiintsa, 1978. 236 s.

24. Пынзару С. Г., Чокану В. М. Из литературного наследия бессарабских писателей XIX века. Кишинев: Штиинца, 1990. 209 с. / Pynzaru S. G., Ciocanu V. M. Iz literaturnogo nasledia bessarabskikh pisatelei XIX veka, Kishinev: Shtiintsa, 1990. 209 s.

25. Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях (XIX – начало XXI вв.). Сост.: Шишкан К. Б., Пынзару С. Г., Прокоп С. П. Кишинев: Инесса, 2003. 624 с. / Russkaia literatura Moldovy v litsah i personaliah (XIX – nachala XXI vv.). Sost.: Shishcan K. B., Pynzaru S. G., Prokop S. P. Kishinev: Inessa, 2003. 624 s.

26. Трубецкой Б. А. Из истории периодической печати Бессарабии (1854–1916). Кишинев: Карта молдавянскэ, 1968. 272 с. / Trubetskoi B. A. Iz istorii periodiceskoi peciati Bessarabii (1854–1916). Kishinev: Cartea moldovenească, 1968. 272 s.

27. Шишкан К. Б. На разломах времен. Русский роман Молдовы. Кишинев: Инесса, 2001. 208 с. / Shishcan K. B. Na razlome времен. Russkii roman Moldovy. Kishinev: Inessa, 2001. 208 s.

Irina Ijboldina (Chişinău, Republica Moldova). Cercetător științific, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural.

Ирина Ижболдина (Кишинев, Республика Молдова). Научный сотрудник, Центр этнологии, Институт культурного наследия.

Irina Ijboldona (Chisinau, Republic of Moldova). Researcher, Center of Ethnology, Institute of Cultural Heritage.

E-mail: ijboldinairina@gmail.com